

REFLEKSIV TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TALABANING O'QUV JARAYONI BILAN BOG'LIQ YUTUQ VA KAMCHILIKLARINI MUSTAQIL ANGLAB YETISHI.

Babayeva Hulkaroy Usmon qizi

Farg'ona davlat Universiteti Jismoniy tarbiya va Sport fakulteti o'qituvchisi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada biologiya fanlarini o'qitishda refleksiv texnologiyalarni qo'llash orqali talabalarning o'quv jarayonidagi yutuq va kamchiliklarini mustaqil anglab yetishi muhokama qilinadi. Shuningdek, refleksiv texnologiyalarning o'qitish samaradorligini oshirishdagi o'rni, ularning asosiy metod va usullari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: refleksiya, refleksiv texnologiyalar, biologiya ta'limi, o'quv jarayoni, talabaning mustaqil anglash qobiliyati.

Annotation: This article discusses the application of reflective technologies in teaching biology and how they enable students to independently recognize their achievements and shortcomings in the learning process. Additionally, the role of reflective technologies in enhancing teaching effectiveness, as well as their main methods and approaches, are analyzed.

Keywords: reflection, reflective technologies, biology education, learning process, students' independent comprehension ability.

Аннотация: В данной статье рассматривается применение рефлексивных технологий в преподавании биологии и их роль в самостоятельном осознании студентами своих достижений и недостатков в учебном процессе. Кроме того, анализируется влияние рефлексивных технологий на повышение эффективности обучения, а также их основные методы и подходы.

Ключевые слова: рефлексия, рефлексивные технологии, биологическое образование, учебный процесс, способность студентов к самостоятельному осмыслению.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ta'lim jarayonida talabalarni faollashtirish, ularning bilimlarni faqat o'zlashtirishi emas, balki mustaqil ravishda tahlil qilishi, anglash va o'zining yutuq va kamchiliklarini baholash qobiliyatini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, reflektiv texnologiyalar pedagogik jarayonni takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi. Reflektiv texnologiyalar – bu o'quvchilarning mustaqil fikrlash, o'z bilim darajasini baholash, o'z faoliyatini tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik yondashuvdir. Ushbu texnologiyalar yordamida talabalar o'z bilimlarini chuqurroq anglab yetish, mustaqil ta'lim olish va rivojlanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Biologiya ta'limida bu texnologiyalarni qo'llash talabalarning fanni chuqurroq o'rganishiga, ilmiy dunyoqarashining shakllanishiga va atrof-muhitga nisbatan ongli munosabatda bo'lishiga yordam beradi. Biologiya tabiiy fanlar orasida o'ziga xos o'rin tutib, inson hayoti, tabiat va organizmlarning rivojlanish qonuniyatlarini o'rganishga qaratilgan. Shu boisdan, ushbu fandagi bilimlar nafaqat nazariy jihatdan o'zlashtirilishi, balki amaliyotda qo'llanishi ham talab etiladi. Biroq, an'anaviy o'qitish usullari ko'pincha talabalarni faqat tayyor bilimlarni qabul qilishga o'rgatadi, natijada mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko'nikmalari yetarlicha rivojlanmaydi. Reflektiv texnologiyalar esa talabalar o'quv jarayonida faol ishtirok etishiga, o'z bilim darajasini o'zlari baholashiga va shaxsiy rivojlanish yo'nalishini belgilashiga imkon beradi. Reflektiv texnologiyalarni biologiya ta'limiga tatbiq etish orqali talabalar o'zlarining bilim olish jarayonidagi yutuq va kamchiliklarini aniqlay oladilar. Ular nafaqat o'zlari erishgan natijalarni baholaydi, balki qaysi jihatlarida

yaxshilanish kerakligini ham tushunib yetadilar. Bu esa talabalarni o‘z-o‘zini rivojlantirishga undaydi, o‘quv jarayoniga qiziqishini oshiradi va fan bo‘yicha chuqurroq bilim olishga intilishga undaydi. Shu sababli, biologiya fanini o‘qitishda refleksiv texnologiyalarni tatbiq etish nafaqat talabalar bilimini oshirish, balki ularning umumiy shaxsiy rivojlanishini ham ta‘minlashga xizmat qiladi. Ushbu maqolada refleksiv texnologiyalarning ta‘lim jarayonidagi o‘rni, ularning asosiy metod va usullari hamda talabalar mustaqil fikrlashini rivojlantirishdagi roli chuqur tahlil qilinadi.

Refleksiv texnologiyalar va ularning mohiyati.

Refleksiya – bu shaxsning o‘z faoliyati, natijalari va bilim darajasi haqida fikr yuritishi va xulosa chiqarish jarayonidir. Ta‘lim jarayonida refleksiv texnologiyalarni qo‘llash quyidagi natijalarga olib keladi:

- Talabalarning o‘z bilimlarini ob‘ektiv baholashi;
- Mustaqil tahlil va fikrlash ko‘nikmalarining shakllanishi;
- O‘z-o‘zini rivojlantirishga yo‘naltirilgan motivatsiyaning ortishi.

Biologiya fanlarini o‘qitishda refleksiv texnologiyalarni qo‘llash metodlari

Biologiya fanlarini o‘qitishda refleksiv texnologiyalarni qo‘llash metodlari

Refleksiv suhbat – har bir mavzuni tugatgandan so‘ng talabalar bilan muhokama olib borish, ulardan o‘z yutuqlari va qiyinchiliklari haqida fikr almashish. Bu usul talabalarni dars jarayoniga faol jalb qilish va ularning bilim olish jarayoniga nisbatan mas‘uliyat hissini oshirishga yordam beradi. O‘qituvchi savollar berish orqali talabalarni o‘z bilimlarini tahlil qilishga, o‘z fikrlarini asoslashga va xulosa chiqarishga undaydi. Suhbat davomida talabalar o‘zlarini qiziqtirgan savollarni berish imkoniyatiga ega bo‘lib, bu o‘quv jarayonining interaktiv va samarali bo‘lishini ta‘minlaydi.

O‘z-o‘zini baholash daftarlarini yuritish – talabalar darsdan keyin o‘z bilimlari va tushunish darajasi haqida yozma ravishda hisobot tayyorlash. Ushbu

metod talabalarga o'z bilimlarining qay darajada chuqurligini anglash va o'z kamchiliklarini aniqlash imkonini beradi. O'z-o'zini baholash jurnali orqali talabalar o'zining o'sish jarayonini kuzatishi, qaysi mavzularda muammolarga duch kelganini aniqlashi va kelajakdagi ta'lim strategiyalarini belgilashi mumkin. Bundan tashqari, o'qituvchi bu jurnallar orqali talabalar o'z bilimlarini qanday baholayotganini kuzatib borishi va ularga mos tavsiyalar berishi mumkin. Blitz-testlar va o'zaro baholash – qisqa testlar orqali talabalarning o'z bilim darajasini baholashi va o'zaro fikr almashishi. Blitz-testlar dars davomida yoki dars yakunida o'tkazilib, talabalar bilimlarini tezkor tahlil qilish va natijalarni baholash imkonini beradi. O'zaro baholash esa talabalarga bir-birining ishlarini tahlil qilish, fikr bildirish va takliflar berish imkonini yaratadi. Bu jarayon o'quvchilarda tanqidiy fikrlash va tahliliy yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi. O'zaro baholash orqali talabalar o'z bilimlarini ob'ektiv baholashni o'rganadilar va o'z xatolaridan saboq olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Portfolio yuritish – talabalar tomonidan bajarilgan ishlarning yig'indisini shakllantirish va ularni tahlil qilish. Portfolio ta'lim oluvchining o'z rivojlanish yo'lini kuzatish va yutuqlarini baholash uchun muhim vosita hisoblanadi. Talaba portfolioga dars jarayonida bajarilgan topshiriqlar, ilmiy ishlar, tajribalar natijalari va refleksiv yozuvlarni kiritadi. Bu metod talabalarni mustaqil izlanishga undaydi va ularning ijodiy va ilmiy salohiyatini rivojlantirishga yordam beradi. Portfolio yuritish orqali talabalar o'z ishlarini tizimli ravishda tahlil qilish va kelajakdagi faoliyatini rejalashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Refleksiv texnologiyalar yordamida talabaning yutuq va kamchiliklarini anglash jarayoni

Refleksiya jarayoni quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

O'z-o'zini kuzatish – talaba o'zining bilim va qobiliyatlarini baholaydi.

Tahlil – o'zining yutuqlari va kamchiliklari haqida o'ylaydi.

Xulosa chiqarish – kelajakda qanday metodlarni qo'llash lozimligi bo'yicha xulosa qiladi.

Amaliyotga joriy etish – yangi yondashuvlarni sinab ko‘rish orqali natijalarni yaxshilash.

Refleksiv texnologiyalar yordamida talabaning yutuq va kamchiliklarini anglash jarayoni

Talabalarning o‘z bilimlari va o‘quv jarayonidagi kamchiliklarini anglash refleksiv texnologiyalar orqali tizimli ravishda rivojlantiriladi. Bu jarayon nafaqat o‘quvchilarning o‘z bilimlarini tahlil qilishini, balki ularning mustaqil fikrlash, muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish qobiliyatlarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ushbu jarayon bosqichma-bosqich amalga oshiriladi va quyidagi tarkibiy qismlardan iborat bo‘ladi:

O‘z-o‘zini kuzatish va baholash

Talaba o‘zining darsdagi faoliyatini, mavzularni qanday tushunganini va qanday qiyinchiliklarga duch kelganini kuzatadi.

O‘quv jarayonida o‘zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi.

O‘z-o‘zini baholash jurnali yoki maxsus refleksiv daftar yuritish orqali bilimlari haqida yozma tahlil yuritadi.

Tahlil qilish va natijalarni baholash

Talaba o‘z bilimlari asosida mustaqil xulosa chiqaradi.

O‘zining oldingi natijalari bilan hozirgi darajasini taqqoslaydi.

O‘qituvchi yoki guruhdoshlar bilan fikr almashish orqali o‘z kamchiliklari va yutuqlarini aniqroq tushunadi.

Tanqidiy fikrlash va xulosalar chiqarish

O‘zining kamchiliklarini mustaqil ravishda tushunish va ularni bartaraf etish yo‘llarini ishlab chiqadi.

Yangi o‘quv strategiyalarini ishlab chiqish uchun o‘zining yutuqlari va qiyinchiliklari asosida reja tuzadi.

Muammolarni hal qilish ko‘nikmasini shakllantirish uchun ilmiy izlanish olib boradi.

Amaliyotga joriy etish

Talaba o'ziga mos o'quv strategiyalarini ishlab chiqadi va ularni amaliyotda qo'llaydi. Yangi o'rganish usullarini sinab ko'rib, samaradorligini baholaydi.

Qayta refleksiya qilish orqali o'z o'quv faoliyatining natijalarini yana bir bor tahlil qiladi. Doimiy o'z-o'zini rivojlantirish

Talaba o'zining bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda takomillashtirib borish zarurligini anglaydi. Mustaqil o'qish, tadqiqot olib borish va o'zini baholash orqali rivojlanib boradi. O'qituvchilarning va boshqa talabalarning fikr-mulohazalaridan kelib chiqib, o'z o'quv yondashuvlarini o'zgartirishga tayyor bo'ladi.

Refleksiv texnologiyalar yordamida talabaning bilim olish jarayonidagi o'zgarishlari.

Bilim sifati oshadi – Talaba o'z bilim darajasini ob'ektiv baholash va kamchiliklarini bartaraf etish orqali chuqurroq o'zlashtiradi.

Motivatsiya ortadi – O'zining natijalarini kuzatib borish orqali talaba o'z-o'zini rivojlantirishga intiladi.

Tanqidiy fikrlash shakllanadi – Talaba o'z bilimlarini tahlil qilish va baholash orqali tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi.

O'quv jarayoniga mas'uliyat hissi ortadi – O'zining yutuqlari va kamchiliklarini tushunib yetgan talaba ta'lim jarayoniga faolroq yondashadi.

Ijodiy yondashuv rivojlanadi – Mustaqil tahlil qilish va yangi o'quv strategiyalarini ishlab chiqish orqali talabalar ijodiy tafakkur qilishni o'rganadilar.

Xulosa

Biologiya fanlarini o'qitishda refleksiv texnologiyalarni qo'llash zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, talabalar bilim olish jarayonida o'z yutuqlari va kamchiliklarini anglab yetishlariga yordam beradi. Ushbu texnologiyalar orqali talabalar nafaqat nazariy bilimlarni o'zlashtiradi, balki mustaqil ravishda o'z bilimlarini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish

imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning shaxsiy rivojlanishi va ta'lim jarayoniga mas'uliyat bilan yondashishlariga xizmat qiladi.

Refleksiv texnologiyalarni qo'llash talabalarning mustaqil ta'lim olish qobiliyatini shakllantirib, ularning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, bu yondashuv talabalar tomonidan o'z bilimlari va amaliy tajribalarini baholash imkoniyatini yaratib, kelajakdagi bilim olish strategiyalarini ishlab chiqishlariga yordam beradi. O'quvchilarning o'z bilim darajalarini mustaqil baholashlari va xatolar ustida ishlashlari ularda ijobiy motivatsiya hosil qiladi, natijada ularning bilim olish jarayoniga bo'lgan ishtiyoqi ortadi.

Shuningdek, refleksiv texnologiyalar o'qituvchilarga ham dars jarayonini tahlil qilish, har bir talabaning o'ziga xos ehtiyojlarini tushunish va o'quv jarayonini optimallashtirish imkonini beradi. Shu sababli, ushbu texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish nafaqat talabalarning bilim olish jarayonini yuksaltiradi, balki ta'lim sifatining oshishiga ham xizmat qiladi.

Kelajakda refleksiv texnologiyalarni yanada rivojlantirish, ularni o'qitish jarayonining barcha bosqichlariga integratsiya qilish va yangi metodlarni ishlab chiqish zarur. Pedagoglar ushbu texnologiyalar yordamida talabalar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yib, ularning faolligini oshirish va o'qitish jarayonida individual yondashuvni joriy etishlari lozim.

Xulosa qilib aytganda, biologiya ta'limida refleksiv texnologiyalar talabalarning bilim olish jarayonini yanada samarali qilish, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish va ularning o'z yutuqlari va kamchiliklarini anglash qobiliyatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois, ushbu texnologiyalarni ta'lim tizimiga keng joriy etish nafaqat talabalar, balki butun ta'lim jarayoni uchun ijobiy natijalar keltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Alimov R., Shodmonov U. “Ta’lim texnologiyalari va innovatsion metodlar” – Toshkent: Fan, 2022.

Xasanboyeva D. “Pedagogik refleksiya va uning ta’lim jarayonidagi o‘rni” – Toshkent, 2021.

Dewey J. “How We Think” – Boston: D.C. Heath & Co., 1910.

Kolb D.A. “Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development” – Prentice Hall, 1984.

Vygotsky L.S. “Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes” – Harvard University Press, 1978.

Schön D.A. “The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action” – Basic Books, 1983.

Davletov R. “Oliy ta’lim tizimida refleksiv texnologiyalarni joriy etish” – O‘zMU ilmiy jurnali, 2020.

Mezirow J. “Transformative Dimensions of Adult Learning” – Jossey-Bass, 1991.

Moon J. “Reflection in Learning and Professional Development” – Routledge, 1999.

Merriam S.B., Caffarella R.S. “Learning in Adulthood: A Comprehensive Guide” – Jossey-Bass, 2007.